

مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان (DAAD)

* عباس شکروی

چکیده

کلید واژه

مؤسسه تبادلهای آکادمیک ، دآد (DAAD) ، سوکراتس،
اراسموس، تمپوس، لئوناردو داوینچی، برنامه راهبردی لیسبون..

مقدمه

بسیار مسرت بخش است که مسئولین ارشد جمهوری اسلامی ایران «بنیاد نخبگان کشور» را در سال گذشته بنیان گزارند و اساسنامه آن را تصویب و ابلاغ کردند [۱]. تشکیل چنین بنیادی نتیجه تفکر علمی و فرهنگی دلسوزانه بسیاری از متفکران و دانشمندانی بوده است که به طور پیوسته از اندیشه در مورد «تولید علم»، «نوآوری»، «رشد و توسعه علمی پایدار» و کشف و پرورش نخبگان کشور فارغ نبوده‌اند.

در اینجا یکی از مؤسسات مؤثر در مبادلات آکادمیک جهان و مرتبط با بنیادهای نخبه‌پرور با تجربه حدود ۸۰ سال در کشور آلمان معرفی می‌شود. این اقدام پیرو حرکت علمی و سازنده‌ای است که در مجله رهیافت به عنوان یکی از محورهای اصلی سیاست‌گذاری در جهت شناخت آکادمیهای علوم جهان و شوراهای بین‌المللی علوم صورت می‌گیرد.

مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان (دآد) DAAD سازمانی است که از بهم پیوستن مؤسسات آموزش عالی آلمان ایجاد شده است و مأموریت آن ارتقاء روابط آموزشی و آکادمیک بین مؤسسات آموزشی آلمان و سایر کشورهای جهان می‌باشد. این مؤسسه ابتدا در سال ۱۹۲۵ میلادی با نام خدمات مبادله آموزش عالی به ابتکار دوائر آموزشی در آلمان شکل گرفت و هم‌اکنون با ۲۳۱ سازمان آموزشی و ۱۲۵ بدنه دانشجویی به فعالیت‌های آکادمیک خود ادامه می‌دهد. مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان با برنامه‌های ویژه‌ای با اهداف گوناگون با نامهای مختلف در کشور آلمان و سرتاسر جهان فعالیت دارد. در این مقاله سعی شده است که در مورد «اهداف»، «برنامه‌های آموزشی و پژوهشی»، «نقش» و نحوه «اصطلاحات انواع بورسها» به دانشجویان، فارغ‌التحصیلان و دانشمندان آلمانی و غیر آلمانی و همکاری نزدیک با بنیادهای نخبه‌پرور، مانند بنیاد نخبه پرور «ماکس پلانک» و بنیاد نخبه پرور «الکساندر فن‌هامبولد» که بمضاً بیش از ۱۴۰ سال تجربه‌های اندوخته شده علمی و فرهنگی و پژوهشی در همه علوم در آلمان و کشورهای جهان دارند، توضیح داده شود.

در برنامه «راهبردی لیسبون» موضوع مشارکت آموزش نظری و علمی تدوین و تصویب شده است. این برنامه در سال ۲۰۰۰ شروع و اجرا شده است و تا سال ۲۰۱۰ ادامه خواهد داشت. سرلوحه اهداف این برنامه این است که اتحادیه اروپا باید رقابتی‌ترین و پرتحرک‌ترین اقتصاد مبنی بر دانش در جهان داشته باشد و به یک رشته اقتصادی پایدار با میزان اشتغال بیشتر و بهتر و همبستگی اجتماعی بالاتری دست یابد.

* دانشیار بخش شیمی دانشگاه تربیت معلم

تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۲۷۳۸۵   نمابر: ۰۲۱-۸۸۸۲۷۳۸۵

Email: shockravi@saba.tmu.ac.ir

۱- اعطای بورسهای تحقیقاتی به اتباع خارجی (برای ارتقاء نخبگان جوان در مؤسسات آموزش عالی خارجی و مؤسسات پژوهشی آلمان):

الف- اعطای بورس تحصیلی عمومی برای دانشجویان، کارآموزان پزشکی (انترن‌ها) فارغ‌التحصیلان غیرپزشکی، اعضای هیأت علمی دانشگاهها، دانشمندان، هنرمندان و مدیران خارجی. ب- ارائه برنامه‌هایی برای حمایت مالی و جایابی کارورزان و کارآموزان پزشکی

ج- ارائه برنامه‌های کوتاه مدت برای دیدارهای مطالعاتی
د- ارائه واحدهای درسی تخصصی و زبان

۲- اعطای بورسهای تحصیلی به اتباع آلمان (برای این که بتوان افراد جوانی را که در آینده رهبران آلمان خواهند بود در فعالیتهای مطالعاتی و تحقیقاتی خارج از کشورشان ارتقاء داد):

الف- اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان، کارورزان، کارآموزان پزشکی، فارغ‌التحصیلان، اعضای هیأت علمی دانشگاهها، دانشمندان، هنرمندان و مدیران آلمانی
ب- ارائه برنامه‌پویاسازی اتحادیه اروپا^۱
ج- ارائه برنامه‌هایی برای حمایت مالی و جایابی کارورزان و کارآموزان پزشکی

د- ارائه برنامه‌های کوتاه مدت برای دیدارهای اطلاعاتی و مطالعاتی
ه- ارائه واحدهای درسی تخصصی و زبان

۳- بین‌المللی کردن مؤسسات آموزش عالی (برای این که جذابیت بین‌المللی مؤسسات پژوهشی و آموزش عالی آلمان در بین دانشجویان، دانشگاهیان و دانشمندان سراسر جهان افزایش یابد):

الف- شرکت‌های دانشگاهی، IQN ها، مشارکت آموزش بین‌المللی
ب- تبادل دو سویه دانشگاهیان، تبادل دانشمندان و دانشگاهیان جوان در ارتباط با طرحهای پژوهشی، حمایت مالی مدرسان مدعو.

امید است که با شناخت کافی نسبت به بنیادهای نخبه‌پرور که در سطح جهان پراکنده‌اند، بتوان از تجربه‌های مفید آنان در راه‌اندازی یک بنیاد مؤثر در جهت کشف، حمایت و رشد نخبگان، بومی کردن علم و تطبیق آن با نیازهای روز جامعه استفاده شود. مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان^۱ سازمانی است که از به هم پیوستن مؤسسات آموزشی عالی آلمان ایجاد شده است و مأموریت آن ارتقاء روابط آموزشی و آکادمیک بین مؤسسات آموزشی آلمان و سایر کشورها است که ابتدا از طریق مبادله دانشجویان، فارغ‌التحصیلان و دانشگاهیان کار خود را دنبال می‌کند. اهداف این سازمان به طور عمومی برای همه کشورها تدوین شده است و در جهت حفظ منافع هم کشورهای خارجی و کشور آلمان می‌باشد. مؤسسه برای حمایت از مؤسسات آموزش عالی در جهت انجام فعالیتهای بین‌المللی بعضی خدمات را ارائه می‌کند. از جمله می‌توان از برنامه‌های اطلاع‌رسانی، انتشارات، بازاریابی، مشاوره و حمایت مالی به دانشجویان نام برد و نیز تعداد زیادی برنامه‌های سازمانی اجرا می‌کند که هدف آنها تقویت بین‌المللی کردن دانشگاهها و ارتقاء جاذبه آنها در سطح جهانی است. همچنین، مؤسسه در مورد توسعه و بکارگیری سیاست فرهنگی و آموزش خارجی آلمان^۲، سیاست آموزش عالی ملی^۳ و سیاست توسعه^۴ راهکارهایی را توصیه می‌نماید.

خدمات مبادله آموزش عالی^۵ ابتدا در سال ۱۹۲۵ میلادی به ابتکار دوائر آموزشی آکادمیک آلمان ایجاد شد. بعدها این تشکیلات در سال ۱۹۴۵ میلادی منحل شد و سپس در سال ۱۹۵۰ میلادی دوباره به عنوان یک سازمان ثبت شده با قوانین خصوصی بنیان نهاده شد. در عمل، اعضای تمام وقت مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان از سازمانهای آموزش عالی که در کنفرانس وزرای فرهنگ ایالت‌های آلمان (HRK)^۶ شرکت داشته و نیز بدنه دانشجویی آنها تشکیل شده است.

در پایان سال ۲۰۰۳ میلادی تعداد اعضای مؤسسه بالغ بر ۲۳۱ سازمان آموزشی و ۱۲۵ بدنه دانشجویی بود که انواع گوناگون سازمانهای آموزش عالی را دربرگرفت. پنج هدف راهبردی در برنامه‌های گسترده مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان با جهت‌گیریهای بلندمدت به شرح ذیل خلاصه شده است [۲].

- ج- امکان بورس تحصیلی و بورسهای اعضاء علمی با هدف ارتقاء مؤسسات دانشگاهی در حال تأسیس
- د- برنامه های اهدای لوزام و ابزار و تجهیزات
- و- برنامه اعطای بورس به خبرگان، متخصصان و مدیران دیگر کشورها (با مشارکت در هزینه‌ها) [۶-۳]

ج- ایجاد مطالعات جالب و جدید و اجرای برنامه‌های دکتری، برنامه‌های منتهی شده به درجات علمی بین‌المللی، مقاطع دکتری در دانشگاههای آلمان، برنامه کارشناسی ارشد ویژه

د- راهنمایی، مشاوره و حمایت، نظارت مستمر بر کارها، بالا بردن کیفیت کارها، آموزش پیوسته منتهی به مدرک و آموزشهای کوتاه مدت برای کارکنان دفتر بین‌المللی و سایر اعضاء وابسته، آگاهی دادن مستمر^۸، شامل STIBET، تماس و به هنگام نمودن بورسها و حمایت‌های مالی برحسب ضرورت.

ه- بازاریابی، Gate-Germany راه‌اندازی فعالیتهای مشترک

۴- ترویج زبان آلمانی و مطالعات مربوط به آلمان در خارج از کشور، به منظور افزایش جاذبه در زبان و فرهنگ آلمانی و ایجاد زمینه و آگاهی برای درک و تفاهم مثبت نسبت به کشور آلمان و تبادل فرهنگی در سرتاسر جهان:

الف- دوره های آموزش آلمانی منتهی به مدرک برای اتباع خارجی

ب- مشارکتهای مؤسسات در زمینه‌های مطالعات آلمانی

ج- اعطای جایابی برای اساتید و دانشمندان آلمان و دادن بورسهایی به منظور تدریس‌های بلند و کوتاه مدت به آنها در دانشگاه‌های خارج از کشور آلمان

د- دادن بورسهای مستقل و گزینشی به دانشجویان و دانشگاهیان آلمانی و خارجی که درباره آلمان مطالعه و تحصیل می‌کنند.

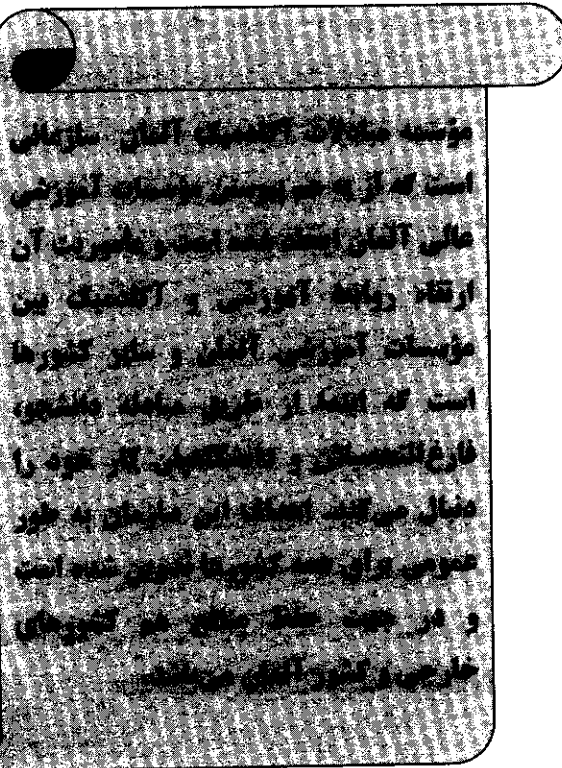
ه- تأسیس و حمایت از مراکز آموزشی و مطالعاتی درباره آلمان و اروپا در سرتاسر جهان

و- برنامه‌های جمع‌آوری اطلاعات علمی و اطلاع رسانی، انتشارات، رویدادها و سایر برنامه‌های ویژه

۵- همکاری‌های آموزشی با کشورهای در حال توسعه (به منظور بالا بردن سطح آموزشی، علمی، اقتصادی و مردم سالاری کشورهای در حال توسعه):

الف- برنامه ریزی به منظور ارتقاء واحدهای درسی تحصیلات تکمیلی مرتبط با کشورهای در حال توسعه

ب- مشارکتهای دانشگاهی، مشارکتهایی با نیمکره جنوبی، ایجاد شبکه‌های امور فارغ‌التحصیلان در کشورهای در حال توسعه

به طور کلی برنامه‌های اتحادیه اروپا^۹ عبارت از سقراط (SOCRATES) (برای آموزش عمومی)، لئوناردو داوینچی (LEONARDO DA VINCI) (برای آموزش حرفه‌ای) و (TEMPUS) (برای همکاری با اروپای شرقی و مرکزی) و انواع ویژه‌ای از برنامه‌های ایجاد پویایی در ساختار می‌باشند. مؤسسه به عنوان یک «کارگزار ملی»^{۱۱} زیر چتر برنامه (SOCRATES) عمل می‌نماید و از سال ۱۹۸۷ توانسته است به طور موفقیت‌آمیزی آموزش عالی را زیر پوشش بگیرد و در حال حاضر فعالیت‌های خود را با عنوان ERASMUS ادامه می‌دهد. مؤسسه مذکور سهم آلمان را از اعتبارات بورسهای تحصیلی آلمان دریافت می‌کند و آن را بین مؤسسات آموزش عالی آلمان که در این برنامه فعالیت دارند به

صورت بورسهای تحصیلی با مشارکت در هزینه‌ها توزیع می‌نماید. مؤسسه مذکور همچنین به عنوان مرکز اطلاعات و مشاوره برنامه لئوناردو داوینچی (برنامه همکاری دانشگاه و صنعت) اتحادیه اروپا و TEMPUS عمل می‌نماید. برای دسترسی به جزئیات بیشتر در مورد چگونگی فعالیت‌ها و نحوه اعطای بورسها به برنامه UNI-ASSIST [v] مراجعه نمایید.

برنامه همکاری دانشگاه و صنعت به عنوان محور اصلی آموزشهای فنی و حرفه‌ای تدوین شده است. اقتصاد امروز اروپا با دو نوع چالش مواجه است. یکی، تأمین نیاز شهروندان اروپایی به بازار کار بهتر و کاهش میزان بیکاری، دیگری با توجه به شتاب سریع و رقابت جهانی در تحولات «فناوریها» و «علوم»، شرکتها و کمپانی‌های آلمانی نیاز به یک نیروی محرکه برای تطبیق خود با این گونه شرایط دارند.

برای مواجهه با چنین چالشهایی، یک کمیته اروپایی با نام برنامه همکاری دانشگاه و صنعت به عنوان پایگاه «نوآوری» در زمینه بلندمدت خدمت می‌کند. برنامه LEONARDO DA VINCI متعاقب مرحله اول برنامه فنی و حرفه‌ای خود (۱۹۹۵-۱۹۹۹) هم اکنون در مرحله دوم برنامه هفت ساله (۲۰۰۶-۲۰۰۰) در مورد بالابردن مهارت حرفه‌ای و رشته اشتغال به کار خود ادامه می‌دهد. هم اکنون، نقش این برنامه ارتقاء همکاری بین مدارس حرفه‌ای، دانشگاهها و سازمانهای تجاری و مسئولان حرفه‌ای برای ایجاد «نوآوری» و افزایش سطح آموزش حرفه‌ای می‌باشد. هدف آن کمک به افراد در جهت افزایش مهارتهای آنها است [۸و۹].

برنامه TEMPUS^{۱۱} که یک برنامه پویاسازی برای مطالعات دانشگاهی در سطح اروپا می‌باشد، برنامه همکاری بین مؤسسات آموزش عالی کشورهای عضو اتحادیه اروپا با کشورهای همکار (کشورهای حوزه بالکان، اروپای شرقی و کشورهای حوزه مدیترانه و آسیای مرکزی) می‌باشد که از سال ۱۹۹۰ پس از فروپاشی دیوار برلین تشکیل شده است. در این برنامه کمک‌های مالی به افرادی که در کشورهای همکار هستند، اعطاء می‌شود تا بتوانند در برنامه‌های آموزشی و کنفرانسهای خارجی شرکت نمایند و به مدرسان اروپایی برای تشکیل کلاسها در

کشورهای شریک کمک مالی نمایند. هم‌اکنون، این برنامه با سه طرح با جزئیات بیشتر در کشورهای همکار ادامه دارد [۱۰].

برای رسیدن به اهداف مذکور، برنامه دیگری با نام اراسموس ماندوس^{۱۲} تدوین شده است. این برنامه یک برنامه آموزشی در سطح کارشناسی ارشد می‌باشد که به روی ۲۵ کشور عضو اتحادیه اروپا و کشورهای نامزد برای پیوستن به اتحادیه اروپا (بلغارستان، ترکیه و رومانی) و کشورهای منطقه اقتصادی اروپا (کشور ايسلند، «لیختن اشتاین»^{۱۳} و نورژ) و تمام کشورهای ثالث باز می‌باشد. این برنامه از طریق حمایت مالی از دوره‌های کارشناسی ارشد اروپایی با کیفیت بالا، دانشجویان و بورس گیرندگان را از سراسر جهان قادر می‌سازد که در دانشگاههای اروپایی در مقطع تحصیلات تکمیلی شرکت نمایند و همکاریهای اروپایی - بین‌المللی مؤسسات آموزش عالی را تقویت کنند. این برنامه پس از این که در جولای ۲۰۰۲ به صورت یک برنامه همکاری اروپا و کشورهای ثالث تأیید شد، با نام ERASMUS MUNDUS نامگذاری شد. مسئولین مربوط در تلاش هستند که این برنامه را در زمینه آموزش عالی با کشورهای ثالث باز نمایند. برای این منظور یک منشور چهارماده‌ای با عناوین واحدهای درسی کارشناسی ارشد، بورسها، مشارکتهای، ایجاد جذابیت تدوین نموده‌اند [۱۱و۱۲].

در اجرای برنامه HRK نقش کنفرانس دائمی وزرای فرهنگ ایالت‌های آلمان HRK^{۱۴} نیز اهمیت دارد. HRK انجمنی است که شامل دانشگاههای ایالتی و دانشگاههای شناخته شده و دیگر مؤسسات آموزش عالی در آلمان می‌باشد. HRK به طور معمول شامل ۲۶۲ مؤسسه عضو است که در آن حدود ۹۸٪ از تمام دانشجویان در آن ثبت نام کرده‌اند.

HRK در حقیقت صدای سیاسی و عمومی دانشگاهها و سایر مؤسسات آموزش عالی تلقی می‌شود و محل برخورد آرا و تبادل نظرات برای مؤسسات آموزش عالی به منظور رسیدن به یک فرآیند «هم‌اندیشی» می‌باشد. HRK تمام سرفصل‌های مربوط به مسئولیت‌های مؤسسات آموزش عالی، مانند پژوهش، تدریس، مطالعات، آموزش‌های نظری و عملی پیشرفته، دانش و انتقال فناوری، همکاریهای بین‌المللی، امور مربوط به خودگردانی را هدایت می‌کند. [۱۲].

وظیفه HRK به طور خلاصه عبارت است از:

- ۱- اطلاع رسانی به مؤسسات عضو
- ۲- جمع‌بندی کردن و ارائه مواضع سیاست‌گذاری آموزش عالی مؤسسات عضو
- ۳- اطلاع رسانی پیوسته برای عموم
- ۴- مشاوره و توصیه به بخش‌های سیاسی و اداری و مدیریتی و فدرال
- ۵- حمایت جهت بالابردن کیفیت تدریس و مطالعات و همچنین پویایی دانشجویی، همکاری با سایر جمعیت‌ها و سازمانها، بالابردن همکاری‌های بین‌المللی آموزش عالی
- ۶- جمع‌آوری و ثبت و مستند سازی نوشته‌ها و اسناد مربوط HRK ابتدا در سال ۱۹۴۹ به عنوان WRK^{۱۵} ایجاد شده است. اما پس از متحد شدن دو آلمان غربی و شرقی در سال ۱۹۹۰ با پذیرفتن مؤسسات آموزش عالی از آلمان شرقی سابق به عنوان اعضاء جدید از پنجم نوامبر ۱۹۹۰ WRK به HRK تغییر نام داد [۱۳].

برنامه راهبردی لیسبون^{۱۶}

برنامه راهبردی لیسبون به دنبال آن است که اتحادیه اروپا باید پرقابلیت‌ترین و پرتحرک‌ترین اقتصاد مبتنی بر دانش را در جهان داشته باشد و بتواند به یک رشد اقتصادی پایدار با میزان اشتغال بیشتر و بهتر و همبستگی اجتماعی بالاتری دست یابد. این شعار در انجمن اروپایی در لیسبون در مارچ ۲۰۰۰ اعلام شده است.

برای رسیدن به این هدف بلند پروازانه، سران ایالتها و دولت نه تنها خواهان یک دگرگونی بنیادی در اقتصاد اروپا بودند، بلکه همچنین به دنبال ارائه برنامه‌ای برای مدون کردن رفاه اجتماعی و نظام‌های آموزشی می‌باشند. سپس در سال ۲۰۰۲ آنها این بحث را مطرح کردند که اروپا باید در سال ۲۰۱۰ در زمینه «کیفیت آموزش نظری و عملی» رهبریت جهان را بدست آورد. دستیابی به این هدف به مفهوم آن است که دگرگونی بنیادی در آموزش نظری و عملی در سطح اروپا اتفاق خواهد افتاد. این فرآیند تغییر در هر کشوری به فراخور ویژگیهای بافت ملی و عادات و رسوم کشورهای مربوطه انجام خواهد شد و با

همکاری بین ایالت‌های عضو در سطح اروپا، از طریق مشارکت در تجربه‌ها، تلاش به سمت اهداف مشترک و فراگیری از آنچه که کدامیک از تلاشها در مکانهای دیگر بهترین نتیجه‌گیری را داشته است، حرکت رو به جلو خواهد داشت.

به منظور تضمین مشارکت در برنامه راهبردی لیسبون، وزرای آموزش در سال ۲۰۰۱ گزارشی را برای موضوعات آینده نظام‌های آموزش نظری و عملی به تصویب رساندند و برای اولین بار به این توافق رسیدند که تا سال ۲۰۱۰ برای نیل به اهداف مشترک مربوطه همکاری نمایند و در نهایت یک برنامه ده ساله به امضاء رسید [۱۴].

وزاری آموزش بر روی سه هدف اصلی زیر برای پیگیری تا سال ۲۰۱۰ به منظور رفاه شهروندان اتحادیه اروپا به توافق رسیدند.

- ۱- بالا بردن کیفیت و اثربخشی نظام‌های آموزش نظری و عملی
- ۲- تضمین این که آنها در دسترس همگان باشند
- ۳- گسترده نمودن آموزش نظری و عملی در جهان

برنامه راهبردی لیسبون به دنبال آن است که اتحادیه اروپا باید پرقابلیت‌ترین و پرتحرک‌ترین اقتصاد مبتنی بر دانش را در جهان داشته باشد و بتواند به یک رشد اقتصادی پایدار با میزان اشتغال بیشتر و بهتر و همبستگی اجتماعی بالاتری دست یابد. این شعار در انجمن اروپایی در لیسبون در مارچ ۲۰۰۰ اعلام شده است.

۵- برنامه‌های پابلوت^{۱۹} با کشورهای استرالیا و ژاپن

نتیجه‌گیری

با یک نگاه اجمالی و مطالعه در مورد فعالیتهای آموزشی و پژوهشی مسئولان ارشد، مدیران در سطوح گوناگون این کشور، روشن می‌شود که آلمان کشور تعلیم، پژوهش، علوم و تربیت بوده است. تعدد برندگان جایزه نوبل و جوایز بین‌المللی مشابه، افزایش سالانه تعداد دانشجویان خارجی از سرتاسر جهان در مقاطع گوناگون آموزشی و پژوهشی در این کشور، حمایت از طرحهای بین‌المللی و حمایت وسیع از طرحهای پژوهشی داخلی و خارجی، توسعه روزافزون محیطهای آموزشی و پژوهشی و ایجاد رشته‌های جدید زمینه‌های بین رشته‌ای متنوع، و ... بیانگر این موضوع می‌باشد. مجموعه این گونه فعالیتهای در نظام فدرالی جمهوری آلمان ساماندهی شده است و دولت فدرال فقط می‌تواند با مشارکت ایالتها که مسئولیت اصلی در نظام آموزشی و امور فرهنگی را بر عهده دارند، در مورد «اهداف»، خط مشی و روشها برای امر پژوهش تصمیم‌گیری نمایند. دولت فدرال و ایالتها از طریق «کمیته فدرال - ایالتها» برای برنامه‌های آموزشی و حمایت از پژوهشها با یکدیگر مشارکت می‌نمایند. ایالتها دیدگاههای خود را از طریق «کنفرانس دائمی وزاری فرهنگ ایالتها» با یکدیگر هماهنگ می‌نمایند.

قانون اساسی آلمان به همه انسانها حق شکوفایی شخصیت، انتخاب آزادانه محل تحصیل، شغل و محل کار را اعطا کرده است. بنابراین، هدف از سیاست آموزشی، عبارت از فراهم آوردن امکانات مطلوب آموزشی منطبق با قابلیت‌ها و علاقمندی همه افراد و تربیت انسانهای جوان به عنوان شهروندانی بالغ و آماده‌پذیرش مسئولیت در جامعه دموکراتیک آلمان می‌باشد.

آزادی در فراگیری علم و پژوهش در قانون اساسی این کشور تضمین شده است. نتیجه این نگاه به ایجاد اختیارات وسیع مؤسسات آموزش عالی برای خودگردانی و همچنین جذابیت و تنوع در مؤسسات آموزشی و پژوهشی برای دانشجویان، استادان و پژوهشگران منجر شده است. مؤسسات آموزش عالی از ابتدا در جهت‌گیریهای بین‌المللی زمینه‌های علمی و پژوهشی و

برای رسیدن به این اهداف بلند پروزانه ولی واقعی، آنها بر روی ۱۳ هدف ویژه مربوط به سطوح گوناگون آموزشهای نظری و عملی به توافق رسیدند: نظام‌های آموزشی باید در تمامی وجوه زیر توسعه و رشد داشته باشند: تربیت معلم، مهارتهای بنیادی، یک پارچه سازی و همبستگی فناوری، اطلاع‌رسانی و ارتباطات، کارآیی سرمایه‌گذاری، آموزش و فراگیری زبان، راهنمایی مستمر و بلندمدت، انعطاف نظام‌های آموزشی و در دسترس قراردادن آنها برای همه، تحرک و پویایی، آموزش شهروندی

آموزش نظری و عملی ۲۰۱۰، باعث شده است که مجموعه فعالیتهای در زمینه‌های آموزشهای نظری و عملی در سطح اروپا، منجمله آموزشهای فنی و حرفه‌ای (فرآیند کپنهاگ^{۱۷}) یکپارچه شوند.

همچنین فرآیند بولوگنا^{۱۸} که از سال ۱۹۹۹ آغاز شده است، نقش کلیدی را در حوزه توسعه آموزش عالی اروپا داشته است [۱۵]. هم اکنون هر دو فرآیند مذکور برای دستیابی به اهداف معاهده لیسبون به طور فعال مشارکت دارند و بنابراین با برنامه کاری «آموزش نظری و عملی ۲۰۱۰» ارتباط نزدیک دارند. هر ساله این مشارکت باعث شده است که در اصلاحات پیش‌بینی شده تسریع شود و پای بندی سیاسی قوی‌تری در رسیدن به اهداف معاهده لیسبون فراهم آید.

هم اکنون بسیاری از کشورها در سرتاسر جهان در جستجوی همکاری چند جانبه با دانشگاهها و مراکز آموزشی در اتحادیه اروپا می‌باشند. انجمن اتحادیه اروپا برقراری این ارتباطها را با کشورهای ثالث از طریق برنامه‌های زیر حمایت می‌نماید:

۱- توافق نامه‌هایی با کشورهای آمریکا و کانادا، که در سال ۲۰۰۱ برای مدت ۵ سال تمدید شده است.

۲- برنامه تمپوس (TEMPUS) که شامل کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق، بالکان غربی و مونگلیا می‌باشد که در سال ۲۰۰۲ به شرکای مدیرانهای اتحادیه اروپا گسترش یافته است.

۳- برنامه‌های آلفا (Alfa) و آلسان (Alban) برای آمریکای لاتین

۴- برنامه‌های ارتباط با آسیا یا آسیالینک (Asialink) که شامل بسیاری از کشورهای آسیایی می‌شود.

شتاب دادن به رقابت‌های بین‌المللی و همکاری و مشارکت با گروه‌های پژوهشی و ایجاد رشته‌های جدید در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد همیشه پیش‌تاز بوده است.

سیاست ایجاد انواع مؤسسات آموزش عالی، مانند دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی (که حق اعطای درجه دکتری را دارند) و مدارس عالی تخصصی (که حق اعطای درجه دکتری را ندارند)، دانشگاه‌های تحصیل از راه دور (که از سال ۱۹۷۴ شروع بکار کرده‌اند)، توسعه مؤسسات آموزش عالی و رعایت نسبت استاد به دانشجو باعث شده است که تقاضانامه‌های متعددی را از طریق داوطلبان تحصیل و پژوهش در همه مقاطع به آلمان سرازیر کند. این در حالی است که در حال حاضر برای پایان تحصیلات یک دانشجوی دوره کارشناسی در دانشگاه به طور متوسط باید ۶ سال (۱۲ ترم) صرف نماید و در مورد مدارس عالی تخصصی این مدت حدود ۱۰ ترم تخصصی است که این مدت زمانها به نسبت در مقایسه‌های بین‌المللی بسیار طولانی است.

قابل توجه است که انشعاب رشته تحصیلی از نگاه دانشجویان در شرایط فعلی «چشم‌انداز بازار کار» را پیدا کرده است به طوری که یک سوم دانشجویان، تحصیل در رشته‌های حقوق، اقتصاد و علوم اجتماعی را ترجیح می‌دهند و یک چهارم دانشجویان، زبان و فرهنگ را انتخاب می‌نمایند و حدود یک ششم از آنان علوم مهندسی، ریاضیات، علوم طبیعی و پزشکی را انتخاب می‌کنند. دانشجویان دختر بیشتر به رشته‌هایی مانند زبان و علوم فرهنگی علاقمند می‌باشند و دانشجویان پسر بیشتر به رشته‌های مهندسی و علوم طبیعی گرایش دارند.

یکی از نتایج اتخاذ سیاست‌های صحیح از طرف مسئولین ارشد آموزش و پرورش در این کشور این بوده است که هر ساله تعداد دانشجویان خارجی ورودی به مؤسسات آموزش عالی از ۳۵۰۰۰ نفر در سال ۱۹۹۳ به تقریباً دو برابر یعنی ۶۸۰۰۰ نفر در سال ۲۰۰۲ افزایش یافته است.

این موفقیت در گرو وجود بیش از ۱۸۰۰ رشته تحصیلی جدید در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد است و همچنین برنامه‌ای که به ابتکار و تشویق دولت فدرال آغاز شده است که در آن بسیاری از مؤسسات آموزش عالی رشته‌هایی با گرایش

بین‌المللی برای متقاضیان آلمانی و خارجی ایجاد کرده‌اند و زبان تدریس در تعدادی از این رشته‌ها اغلب به زبان انگلیسی است. در مجموع مؤسسه مبادلات آکادمیک آلمان به عنوان یک نهاد مشترک مؤسسات آموزش عالی کشور آلمان در پوشش دادن تقریباً همه کشورها و رشته‌ها موفقیت داشته است، به طوری که اتباع خارجی و آلمانی به طور مساوی از امکانات آن بهره‌مند می‌شوند. به عنوان مثال، در سال ۲۰۰۱ بیش از ۶۷۰۰۰ نفر در سطح جهان توانسته‌اند از حمایت‌های این مؤسسه برخوردار شوند [۱۶].

از جنبه‌های مهم سیاست‌های پژوهشی آلمان، توسعه همکاری‌های بین‌المللی از جمله سازمانها و آژانس‌های بین‌المللی انرژی و توسعه مبادله پژوهشگران آلمانی و خارجی و همکاری مستقیم آنان با یکدیگر از طریق بنیاد «الکساندر-فن-هامبولد» و یا مؤسسه فوق‌الاشاره و شکل‌های گوناگون همکاری‌های بین‌المللی بوده است. بنیاد «هامبولد» از سال ۲۰۰۳ وظیفه تبادل در زمینه‌های همکاری‌های بین‌المللی را در عرصه ملی به عنوان پلی برای حوزه‌های پژوهشی در اتحادیه اروپا بر عهده گرفته است. طی این برنامه این بنیاد با اعطای جوایز قابل توجهی توانسته است دانش‌پژوهان و محققان را از سر تا سر جهان به سمت آلمان جلب نماید و با مشارکت دانشگاه‌های خارجی، رشته‌های بین‌المللی را دائر کند و برنامه‌های متنوعی را برای اعطای بورس برای خارجی‌ان نیز توسعه دهد [۱۷].

نحوه فعالیت‌های این بنیاد به طور جداگانه در یک مقاله پژوهشی دیگر به اطلاع علاقمندان خواهد رسید.

واقعیت این است که در جهان پرتلاطم امروز، سیاستگذاران آلمان به طور روزافزون با مشورت دانشمندان، اندیشمندان و متخصصان آلمانی و سراسر گیتی تصمیمات سیاسی خود را در اغلب عرصه‌ها انجام داده‌اند. در حقیقت، این کارشناسان و متخصصان بوده‌اند که با نظریه‌های کارشناسی، بررسیها و تفسیرها، زمینه را برای اتخاذ تصمیمات کاربردی سیاستی فراهم نموده‌اند. مؤسسات پژوهشی آلمانی برای این منظور به تقلید از یک الگوی کانون تفکر به صورت خصوصی و دولتی در ارائه خطی مشی‌های گوناگون در زمینه‌های سیاست خارجی،

- 15- Westdeutsche Rektorenkonferenz (WRK)
- 16- Lisbon Strategy
- 17- Copennagen Process
- 18- Bologna Process
- 19- Pilot
- 20- Think- Tank

منابع و مأخذ

- [1] فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی، رهیافت شماره ۳۵، بهار ۱۳۸۴، صفحه ۵-۸
- [2] Stover, M. Studying in Germany Information for Foreigners on University Studies, (Translated by Guy Moore) 9th Edition, 2005.
- [3] Wissenschaft Weltoffen 2004: Internationät von Studium und Forschung in Deutschland. DAAD (Bilingual German- English), Bielefeld 2004.
- [4] Claudius, H. and Kainer K. Fachhochschulen in Deutschland Fachhochschule Institutions in Germany (eds: Christian Bode, Werner Becker). Bilingual German- English Edition.
- [5] Studies and Research in Germany, Scholonships, Graduates and Academics (in German and English).
- [6] Deutscher Hochschulführer (Raabe Fachvarlag Für Wissenschaftin Formation) in Cooperation with the HRK).
- [7] www.uni-assist.de
- [8] [www.Eacinfo@cec.ev.int](mailto:Eacinfo@cec.ev.int)
- [10] www.uni-assist.de (TEMPUS)
- [9] www.uni-assist.de (LBONARDO DA VINCI)
- [11] EAC-ERASMUS-MUNDUS@CEC.EU.INT
- [12] www.hrk.de/95_1669.php
- [13] [www.uni-assist.de\(HRK\)](http://www.uni-assist.de(HRK))
- [14] www.uni-assist.de (Lisbon Strategy)
- [15] www.hrk-bologna.de

سیاست‌های کاربردی، اقتصادی، دانش و سیاست، محیط زیست و انرژی نقش‌های بسیار کلیدی ایفا نموده‌اند.

تشکر و قدردانی

از سرکار خانم سوزان ریگراف دبیر اول و رئیس بخش فرهنگی و گفتگوی با جهان اسلام سفارت جمهوری فدرال آلمان و سرکار خانم زنگنه همکار فرهنگی سفارت مذکور که اینجانب را در جمع آوری مطالب و تفسیر برخی از واژه‌های آلمانی یاری رساندند، کمال تشکر را دارد.

یادداشت‌ها

- 1- Deutscher Akademischer Austauschdienst (German Academic Exchange Service)
- 2- German Foreign Cultural and Educational Policy
- 3- National Higher Education Policy
- 4- Development Policy
- 5- Higher Education Exchange Service
- 6- German Rector's Confernece
- HOCHSCHULREKTORENKONFERENZ(HRK)
- 7- Eu Mobility Program
- 8- Lobbying
- 9- Application Services and International Students (uni-assist)
- 10- National Agency
- 11- Trans Euorpean Mobility Scheme University Studies
- 12- Erasmus Mandus
- 13- Liechtenstien
- 14- Hochschulrektorenkonfernz (HRK)